

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 december Próza

Háy János: Mélygarázs

Azt hiszed, szabad vagy?

Hát nem. Neked olyan, hogy szabad vagy: nincs. Mögötted van egy akarat, ami, akár egy titkos szervezet vezérkara, utasításokat ad. Az idegpályákon és az ereken lohol a parancs, és te engedelmeskedsz, mert nincs más választásod. De én szabad vagyok, mert azt csinálom, amit akarok, és én azt csinálom, hogy nem csinálom semmit. Semmilyen külső és belső erő nem kényszeríthet a cselekvésre. Nem mások akarata szabadított fel, mint a rabszolgákat, hogy egy életen keresztül a hála rabláncán legyél tartva. Én magam akartam szabad lenni, és az is lettem. De te nem, hogyan is lehetne téged szabadnak tekinteni? Te mindig azt csinálod, amit mondtak, hogy csinálni kell, amit mondott az anyád, amikor megszületted, és amit mondott az apád, hogy enni kell és mosakodni kell, hogy lefeküdni kell, akkor, amikor mondják, hogy kell. Ha nem akkor és nem úgy csinálod, akkor megbüntetnek, de rossz vagy te, gyerek, mondják, holott nem csináltál semmi olyat, ami objektíve rossznak volt tekinthető, csak olyat, ami az épp aktuális rendszabályoknak nem felelt meg. Lecsúsztal az ebéd kezdetéről, de ki mondja meg, hogy ennek az étkezésnek épp egykor kell kezdődnie, amikor kezdődhetne ennyi erővel egy óra tíz perckor is vagy kettőkor? Az apa és az anya rendszabálya volt ez, ami nem eredeztethető semmi másból, csak az apából és az anyából.

Aztán a szülők után beleszólt az életedbe az óvó néni meg a tanárok, még a napközis tanár is meg a kollégiumi felügyelő tanár, ami mégiscsak a tanári társadalom legalja, mondják, akik nem nevelőtanárok. Részegen esti ügyeleten, jól emlékszel, hogy állt a félhomályban és üvöltött, hogy mosd fel a folyosót. És amikor azt mondtad, hogy épp most mostam fel, tanár úr, akkor odaköppött a kőre, sárga nikotinos köpetet, ami büzlött az alkoholtól. Mosd fel, mondta, és tanuld meg, hogy neki joga van felmosatni veled a folyosót, annyiszor, ahányszor kedve szottyán, s neked csak ahhoz van jogod, hogy ezt az utasítást végrehajtsd. Másodszor már nem szólsz, végrehajtod, mert rettegsz a büntetéstől, hogy netán kizárnak a kollégiumból, kikerülsz a közoktatás keretei közül, s mehetsz tizenhat évesen segédmunkára egy fröccsöntőhöz, aki bukott diákokat és Erdélyből ideköltözött vendégmunkásokat zsigerel ki napi tizenkét órában. Hiába rohansz haza hétvégén, hogy ez történt, otthon nem hiszik el, mert nem akarják tudni, mi történt veled, mert azt akarják csak tudni, hogy veled nem történt semmi, s hogy eredményes volt az idomításod, távol áll tőled minden engedetlenség, hogy szolgálatkészen megcsinálsz mindent, amire a tanáraid utasítanak. Ha panaszt teszel az igazgatónak erre a tanárra, semmi nem változik, ha mégis, nem azért, mert ez történt, hanem mert az igazgató már régen ki akarta tenni ezt a tanárt, hogy a megüresedett helyet egy közeli ismerősének, távoli rokonának biztosítsa, s most ez az esemény lehetőséget kínált a kirúgásra.

Meg lett szabva, hogy mit csinálhatsz és mit nem csinálhatsz, te meg azt csináltad, amit csinálnod lehetett és nem csináltad, amit nem. Az anya és az apa büntetései s a helyes cselekvéskor osztott jutalom a szélesebb elvárásnak való megfelelést készítették elő, azoknak az elvárásoknak való megfelelést, amit egy felnőttől megkövetel a társadalom, ahogyan a

tantestület tagjai és a téged körülvevő egyéb felnőttek is, mondhatni merő jóindulatból, az életre szóló elvárások talaját készítették elő. Utasításaik során nem győzték hangoztatni, hogy az életnek tanulsz, nem a szüleidnek és nem a jegyekért, még csak nem is azért, hogy valamely tantárgy révén valamit megtudj a világról, az életnek, és tényleg ez a tanulás lehetővé tette, hogy elinduljon egy radikálisabb rendbontásoktól mentes élet.

Te megpróbáltál, mert meg kellett próbálnod ennek a rendnek a lehető legjobban megfelelni, el akartad hinni, mert el kellett hinned, hogy a megfelelés a jó. S amikor végre mindenben olyan lettél, amilyen elvárható volt, a kamaszoktól konszenzuálisan elfogadott hőzöngéseket is levetkezted, s biztos lehetett állítani, hogy sínre kerültél, akkor aztán úton-útfélen megvereggették a válladat, hogy mennyire jól csinálod, ennél jobban csinálni, hát olyan nincs is. S ha a megfelelés nem sikerült, ahogyan a gimnáziumban nem sikerült megfelelni, mert sem az osztályzatok, sem az iskolai viselkedés terén nem tudtad hozni az optimális szintet, akkor jönnek a retorziók, az intők és bukások, a matektanár rikácsoló hangja, az apa üvöltözése, hogy semmirekellő vagy, amelyek során egy életre kiható sérelemhalmazt szereztél magadnak. Persze egy ideig azt hiszed, majd elfelejted, begyógyulnak a sebek, de nem. A tanárok és más felnőttek okozta vágások és szúrások egy életen át ott gennyesednek a szíveden. Csak akkor múlnának el, ha bosszút állnál értük, s te is visszaadnád ezeket az ütéseket a nálad korban fiatalabbaknak, a gyerekeidnek, a pályakezdő kollégáidnak, ha beállnál abba a sorba, amibe a kollégisták állnak, hogy elsőben még vernek, másodikban már alig, harmadikban békén hagynak, s negyedikben már te is verhetsz. Hogy kivárod a sorodat és visszaadod, amit te is elszenvedtél, de te nem voltál ilyen, nem tudtál bosszút állni, s hagytad, hogy a sebek évről évről, mint egy rossz szokás vagy születési rendellenesség, elkísérjenek, hogy a sebekben burjánzó baktériumok beázalognak a test apró üregeibe.

Mindennek van rendje. A világ összes dolga a csillagoktól a legapróbb részecskékig az élő és élettelen anyag ezekbe a rendekbe van besorolva, ahogyan minden ember cselekedete is. S a rend igazságát senki nem vonhatja kétségbe, hisz az égitestek ezerévek óta követik a rendjük útját, ahogyan a hangyák is, a hangyák is, mint a katonák menetelnek a morzsák és a lakhelyük között, egyet sem lehetne eltéríteni erről az útról. Végül te is megtanultad tartani ezt a rendet, az étkezés rendjét, a munkavégzés rendjét, a közösségben való viselkedés rendjét, valamint a közlekedés rendjét. S mivel egykoron rendbontónak számítottál, a szokottnál kényszeresebben igyekeztél ezt a rendet betartani. Ha megvárod a zöld jelzést, szabadon átmehetsz a túlórdalra, néhol hang is jelzi, hogy vakon is értelmezni tudd ezt a szabályt. Ha valaki azzal nagyképűsködött a gimnazista osztálytársaid közül, hogy zöldön bárki át tud menni, az is csak azért mondta, mert belátta, ennek, ahogyan minden egyéb rendszabálynak is a szükségszerűségét. Hogy az ő rendbontása e rendszabályok függvényében értelmezhető csupán, de objektíve, ez az osztálytárs semmivel sem szegült szembe, minden, amit csinált, pusztán e rendszabályok létének bizonyítéka volt. Akkor is, ha ezzel kockára tette az életét, s adott esetben maradandó sérülést szenvedett, netán meghalt. Ahogyan ez meg is történt ezzel az osztálytárral, mert az az autós, aki épp a hegy felől érkezett, nem tudott már korigálni, hiszen először a rendet biztosító lámpát nézte, s az szabad utat engedett neki, s csak később vette észre a szabad út elé belépő osztálytársat. Ilyen is megtörténhet, s micsoda kegyetlenség a rend megbontását ekképpen büntetni, hogy ez a fiú többet nem járhatott sehova, a szülők házassága ráment az eseményre, s persze az egész életük is. Ki tudna egy ilyet kiheverni! A sofőr élete is megsínylette, soha nem tudta a lelkéből kitörülni, hogy ezt a halálesetet, még ha jogilag vétkes volt is, ő okozta. Mert mi az, hogy véletlen? Akkor és ott épp az volt, ami ott volt. Csak az van, ami megtörtént, ami nem történt meg, az nincs. Bóklásunk a világban, mint a részecskék az atomokban, messziről úgy látszik, valami törvényszerűség irányít, holott ha közelebről szemügyre vesszük, netalán mi vagyunk, akivel ez történik, aki konkrétan ezt az életet éli, azt látjuk, hogy minden pillanata tele van esetlegességekkel, s ha ezt a sok

esetlegességet, mondjuk, statisztikai módszerekkel rendszerezük, mégiscsak ott a valószínűség, aminek ez a gyerek és a sofőr úgymond véletlen áldozatául esett. Ez az osztálytárs az én osztálytársam volt, egy régi barát fia volt, egy másik osztálytárs öccse volt, ahogyan a sofőrt is ismerjük, mert mindennap láttuk a kisboltban, mert egy rokonunk volt, mert épp az apánk volt vagy valaki, aki nagyon közel állt hozzánk, például: mi.

Azt hiszed, amikor gyerek voltál, hogy akkor kívül voltál ezeken a kötelezőségeken? Ugyan, csak arról volt szó, hogy nem ismerted még a téged körülvevő világ rendszabályait. A gyermeklét hosszú évei korántsem a játékról és felszabadult jókedvről szólnak. Ezeknek az éveknek épp az a feladatuk, hogy megszerezd azt a képességet, hogy magad tudd megszabni a szabályokat. Hogy felnőtt életed során ne szorulj külső intelmekre, hogy mit ne csinálj, hiszen te azokat magadtól sem csinálod. Már a játékok is szabályok sokaságára épülnek. A játékszabály arról szól, hogy a szabályok nélkül nem is értelmezhető a játék, el se lehet kezdeni, mert pont a szabályok megtartása okozza a játék izgalmát. Hogy lehetne egy labdajátékot vagy egy táblajátékot szabályok nélkül játszani? S ha valamit nem csinálsz jól, például hazaadod a labdát, amikor a kapus pont nincs ott, holott ilyen nem lehet csinálni, akkor persze kizárnak az osztálycsapatból, s az általános iskola végéig a focicsapatból kizárt másodrendű fiúk közé sorolódsz, s később is cipeled ennek a vétségnek a maradványát, hisz aki nem focizik, az örökösen gyanúba keveri magát a túlnyomó többségben focista vagy focirajongó közösség előtt. Persze ez csak később tudatosodik benned, hogy a közösség peremére való sodródás logikus következménye annak a rosszul hazaadott labdának, amit a Komárnóból hazacsempészett stoplis cipővel tettél. Szokatlan volt, hogy a stoplik megemelik a lábadat, s ezért voltál ügyetlen. Az apád hozta neked ezt a cipőt, kárpótlásul, hogy felpofozott a matekjegyek miatt. Így tudott szeretni, hogy a szeretetéhez felhasználta a határőr ismerőseit, hiszen ő is katona volt, s ha már benne volt ebben a közösségben, kihasználta az előnyeit.

Mindenki tudja, nem a játék, hanem a szabályok elsajátítása a játék lényege. A játékszabályokon való vita, ha netalán előfordul, a felnőtt élet vitáit készíti elő, amikor is az egyik játékos, általában a legerősebb fiú, aki természetesen másképp emlékszik a snúrozás rendjére, ő úgy emlékszik, mármint olyan rendszabályra, ami lehetővé teszi, hogy az összes pénz a játék végén az övé legyen. Szóval ez a játékos a saját, legtöbbször emberi önzésre épülő akaratát rákényszeríti a társaira, hogy minden játékos elsajátítsa azt, hogy a társadalomban hierarchikus viszonyok vannak, melyek létét el kell fogadnia, ha nem akar folyton-folyvást konfrontálódni a körülötte lévő világgal. Végül képessé válsz azt hinni, hogy a szabályoknak való megfelelés velünk született adottság. Hogy mindez a teremtés révén került belénk, ahogyan a világba a rend, amely renden a világ logikus és zökkenőmentes működését értetted, a tápláléklánctól a fotoszintézisig, az atomok összetételétől a kozmikus méretű rendszerekig. Holott nem. Nem született velünk semmi, legfeljebb a szüleink rossz belső és külső adottságai, valamint annak a tudata, hogy behatárolt az ittlétünk s annak a képessége, hogy ennek a behatároltságnak a tudatát minél inkább elpusztítsuk, hogy ne gondoljunk örökösen arra, hogy egy lapát föld lesz belőlünk, s hogy a halálunk óráján nem hagyja el semmi a testünket, csak egy szusszanásnyi levegő.

Nem egy belső rend akarja, hogy így viselkedj, hanem te magad akarod, a miatt a rend miatt, amit születésed napjától beléd csepegtettek a fogvatartóid. Ne hidd azt, hogy te másképp nőttél fel, hogy te a szabad szellemű szüleidtől mást kaptál, hogy a liberális nevelési módszer megóvotttól. Még véletlenül sem. A liberális nevelési módszert azért találták ki, hogy szórakoztató formában sajátíthasd el a rendet, hogy észre se vedd, mi az, amit rád kényszerítenek. Az erőszak használatakor legalább tudtad és volt róla emléked, hogy mit nem akartál csinálni, amit ha nem csináltál, a testi fenyítés fájdalmát kellett elszenvedned, s így feltételes reflexként alakult

ki benned az engedelmesség. A liberális nevelési módszer mindezt teljesen észrevehetetlenné teszi. Ráadásul azzal nehezíti meg a sorsodat, hogy olyan helyzetben is döntések elé állít, hogy ezzel is bizonyítsa, hogy mennyire a te kezdedben van a sorsod, amikor ésszerűbb volna egy utasítást elfogadni, hogy most akarsz-e ezt vagy inkább azt enni, ide vagy inkább odamenni, ezt vagy azt felvenni. Ezzel az álságos választási lehetőséggel nem az ember szabadságát növelik, mert soha nincsenek valós alternatívák, hanem már gyerekkorban, amikor egyáltalán nem érdekel, hogy mit eszel és veszel fel, megnehezíti a felnőtt társadalom az életet. Mindezt azzal a körmönfont céllal teszi, hogy elhidd, a te döntésed volt, hogy ez vagy az történjen, holott nem. Próbálnál csak mínusz húszban félmeztelen kimenni. Na, akkor aztán a legliberálisabb szülő engedékenysége is megtörik, s rögtön elkezd, hogy meg vagy bolondulva, s hogy ő csak arra gondolt, hogy a piros vagy a kék télikabátot akarod-e felvenni. Ez a jó szándékú nevelés végül odáig jutott, hogy egész iparágak álltak rá például a papírpelenka gyártására, ami lehetővé teszi a kisgyerek számára, hogy ne a fájdalom kényszere, mert a vizelet kimarta a puha bőrét, készítse arra, hogy szobatiszta legyen, hanem a szabad önálló döntés. Ennek persze az lett a következménye, hogy míg régen már másfél évesen, de legkésőbb két évesen minden gyerek szobatiszta lett, addig ma nem ritka, hogy három-, sőt négy-, éjszaka akár öt-, hatévesen is pelenkát hordanak a gyerekek, mert a vizeletet a modern pelenkák olyan jól beszívják, hogy az ürítés után szinte észrevehetetlen, s ha lehet így is, miért menne az ember a mosdóba, vállalni azt a sok strapát, s nem utolsósorban hogy abbahagyja a játékot, amit épp szívesen csinál. Maga alá vized, miért ne. Azt hihetnénk, hogy ezek mögött az új pelenkafejlesztések mögött a gyerekkor jobbá tétele rejtőzik, holott a gyerekekre senki nem gondol. Az új fejlesztéseket a pelenkagyártók gazdasági érdekből csinálják, hogy minél tovább hordják a gyerekek ezt a nagyság szerint növekvő árú terméket. S azt a pénzt, amit a szülők például jobb minőségű élelmiszerre vagy netán kellemes hétvégi programokra költhettek volna, azt szépen bezsebelik a pelenkagyártók.

Azt hiszed, szabad vagy, mert megnyitották a határokat, lebontották a földrészt felszabdáló gátakat? Persze, Szlovákia nyitva van és Ausztria is nyitva van, de benned minden határ zárva maradt, belül nem mozogsz, mert nem mozoghatsz. A belső termek hatalmas lakatokkal vannak lezárva, hogy hol vannak a kulcsok, ki tudja. Nem, az a pszichológus sem tudja, aki sokéves analízis során kifosztott a vagyonodból, és semmi mást nem csinált, mint elhitette veled, ha meggyűlölöd az anyádat, ha felfed egy gyermekkori traumát, hogy mondjuk apád azért sietett haza fürdetésre, mert meg akarta fogdosni a tested, vagy hogy a te léted pusztán a szülői önzés terméke, hogy minden megvolt a tökéletes élethez, már a balatoni vagy épp egy tengerparti nyaraló is, csak pont a gyerek hiányzott, ami lényegesen rosszabb körülmények között élő ismerőseiknek is volt bőséggel. Hogy mindezt belátva felpattan benned egy zár, holott ez a gyűlölet, amit a kezelés felszított benned, nem abból a mély kamrából tört elő, ahol a létezés alapvető traumája bújjik meg. Ezt a gyűlöletet jobb híján a beszédett pénz fejébe a pszichológus ültette beléd, épp akkor, mikor észlelte az anyagi nehézségeidet, s ezzel a beléd erőltetett okkal befejezettek minősítette a terápiát. Belül, ha fel akarnál tényleg valamit tárni, a vasajtókon törzs össze, és semmit nem tudsz meg magadról. Még annyit se, hogy az akaratod a te eszközöd, vagy pont ellenkezőleg te vagy az eszköze a létezésed mélyéről felfakadó akaratnak. Ez az összetört ember röpködhet a világban, ha a bankszámlája bírja, szabadon, akár a madár. Ezt az összetört embert cipelheted városról városra, országról országra, amíg van rá fedezet. De végül be kell látnod, már a pszichológusnak sem érsz semmit. A pénzed elfogyott, esettanulmánynak unalmas vagy. Egy tucát belőled épp egy tucát.

De ha elkerül az anyagi összeomlás, egy életen át nem veszed észre, milyen korlátok között terelgetnek, mint a húsállatokat. Elmész Horvátországba, mert szabad vagy, ott ülsz a tenger partján, mert szabad vagy, elmennek melletted, odanézel, a tekinteted azt mondja ezeknek a

járókelőknek, hogy szabad vagy, pedig nem. A nyaralás kényszerében vagy éppen. Azért teszed ezt, mert ezt tenni van lehetőséged. Ha mást tehetnél, akárcsak másutt nyaralhatnál, rögvést megváltoztatnád a nyárra vonatkozó szabad döntésedet. Egzotikus szigetekre mennél, ahová csak keveseknek sikerül, most például neked, mert egy jelentősebb bevételhez jutottál. Egy életre elfelejtenéd Horvátországot, s mindazokat, akik ebbe az országba mennek nyaralni, kisszerű alakoknak tartanád, akiknek a pénztárcája behatárolja a nyaralás terén való döntéseket.

A nyaralás fogságában élsz. Beköszöntenek a napos idők, még alig van május, már minden hirdetés, valamint az ismeretségi köröd is a nyaralás szükségszerűségére hívják fel a figyelmet. Kedvező ajánlatok, a valós árhoz képest szinte ingyen, hirdetik és mondják az ismerősök, bár kétségtelen az ingyenösszeg átszámolva egy négytagú családra a te bevételeidhez képest horribilisek, de elfogadod, mert nyaralnod kell. Azt a döntést nem hozhatod meg, hogy nem, ebben az évben nem fárasztom magam a bepakolás és kipakolás hosszadalmas műveleteivel, hanem itthon maradok, és nem csinálom azt, hogy nyaralás. Ezen a nyáron ezzel ajándékozod meg magad, hogy nem nyaralsz. Amikor mások tömött sorokban tolakodnak a fürdőhelyeken napközben a víz irányában, este pedig a vendéglátóipari egységek felé, akkor te majd egyedül fogsz a kiürült fővárosban lófrálni, a legjobb éttermekben vacsorázni a kevés vendég miatt akciós áron. De nem, a nem nyaralás mellett nem dönthetsz, hisz akkor az egész életedet kudarcosnak volnál kénytelen megélni, mert mindenki kudarcosnak tekint egy olyan életet, amibe ilyen vagy olyan okokból nem fér bele a nyaralás. Senki nem gondolná, hogy saját döntés volt a nyaralás elmaradása. Mindenki azt mondaná, na, ennek már erre sem futja, s mikor télen a barátok, a rokonok, az ismerősök és mások a munkahelyen elmesélik, milyen felemelő érzés volt a tengert, a fürdőzőket nézni, belegázolni a fényben forgoló hullámokba és az ódon városok utcácskáin barangolni, mesélik felvillanyozva, elfeledve azt a többvödörnyi izzadságot, amit az ódon városka hegyteteji templomáért meg az onnét eléjük táruló körpanorámáért fizettek, a káromkodásokat, amelyek a férfiak száját hagyták el, mikor az otthoni raktáruházakban beszerzett alkoholtól berúgva a feleségüket ócsárolták a teraszon, aki hát hogy néz ki, így fürdőruhában még szörnyűbb. Otthon legalább nem látja ennyire kivetkőzve magából. Amikor közösjenek, mert erre bizonyos rendszerességgel, már csak biológiai okokból is sort kerítenek, végül is sötétben csinálják, bármit vagy inkább bárkit el lehet képzelni, nem szükséges szembesülni a valósággal. Na, amikor ezek az emberek mesélnek, akkor te nem tudsz semmit mondani, mert te a lakásban voltál.

Nem dönthetsz így, mert az életed olyan árfekvésbe kerül, ami csak megvető szánalmat vált ki a nyaraláslicitben részt vevők körében. Nem tekintenek eredetinek, bátornak, aki szembeszegülve a megszokott elvárásokkal, olyat csinál, ami különleges. Egyszerűen bukott alaknak néznek, akinek csak a lefelé csúszás terén van perspektívája. Amint kilépsz ebből a közegből, rögvést rólad, a sorsod rossz irányba fordulásáról esik majd szó a nekünk mennyivel jobb szánakozásba bújtatott hangján, s hogy ennek majd hamarosan válás lesz a vége, mert melyik az a nő, aki elfogadja, hogy egy városi népfürdőn csesse el a nyarát, lepattant külvárosi családokkal, amikor mások minimum a Tisza-tóig eljutnak. S mint tudjuk, a válás után csak a legsikeresebbek tudnak majd talpon maradni, s ez a férfi, mondják, nem tartozik közéjük, hiszen a nyaralás elmaradása már mutatja, hogy mennyire limitált a tehetsége. Persze korán meg is fog halni, ez statisztikai mutató. A házasságból kikerült férfiak halálozási rátája bizony sokkal rosszabb képet mutat, mint a házasságban maradtaké. Bár számos házasságban maradt férfi sokszor cserélne ezzel a rövidebb élettel, hogy előbb megszabaduljon attól a biológiai adottságai szempontjából pozitív, ám lelkiileg rettentő negatív hatású környezettől, amit az ő házassága jelent. De hogyan is szabadulhatna meg? Nincs cserelehetőség. Amit élünk, épp az az életünk, s ha a társadalmi kényszer, mert rendszeren eleget tettünk például a családi nyaralások imperatívuszának, benne tart a házasságban, akkor onnét bizony semmi nem képes

kirobbantani. Nem tud kialakulni az a helyzet, amiben dühödt üvöltözéseket követően egy életre rávágathatnánk a megunt feleségre az ajtót. Nem beszélve arról, hogy egy nő sem mondana le a lehetőségről, hogy özvegységét megelőzően a végletekig alázza a férfit, akinek a munkája révén asszimilálódtak a társadalomban, aki miatt számtalanszor csak úgy emlegették, hogy az X. felesége. Ha néha összetalálkozott olyannal, akit a férje révén ismert, meglepte, hogy az az ember csak a férje mellett ismerte őt föl, külön nem. Épp odalépett volna mellé, hogy szia, hogy vagytok, de a férje révén ismerős férfi észre sem vette őt, még az eladónőre is nagyobb figyelmet fordított, pusztán a fiatalsága okán. Most azonban, amikor a férje kikerült a munkája nyújtotta státusból, és egészségileg is megroppant, a nem önmaga miatti létezés összes sérelmét háromszorosan is leverheti rajta.

Szóval a nyaralásról nem mondhatod le. S te nem is akarsz lemondani, hiszen elhiszed, hogy neked az jó. A kék vizet nézni jó, semmit tenni jó, együtt lenni a gyerekekkel, a feleségeddel jó. Tizenegy hónap szól arról, hogy két hétig úgy csinálhass, hogy szabad vagy, holott ez a szabadság is egy konszenzuálisan eldöntött kötelezőség. Olyan vagy csak, akár az évelő növények, ha jön a tavasz, lombot bontanak, s elhullajtják, amikor közeledik a tél, hogy a következő tavasszal újra kihajtsanak. Nyár van, te nyaralni mész. Annyira hiszed, hogy ez jó, hogy nem számolsz azzal a munkamennyiséggel, amit ezért pluszba kellett fizetni, sem pedig azokkal a praktikus nehézségekkel, amelyek együtt járnak egy ilyen nyaralás véghezvitelével, az utazás megszervezése, a szükséges öltözékek beszerzése, meg az új helyen megszokni az ágyat s elhinni róla, hogy ez a napi áron elfogadhatatlanul drága ágy, amelyen megfájdul adott esetben a hátad, mert a vendéglátást biztosító horvát befektetők a lehető legolcsóbb ágybetétet vásárolják, hogy a befektetéseik minél hamarább megtérüljenek. Megtehetik, hisz pontosan ismerik azt az egyszerű pszichológiai tényt, ha megfelelően borsos árat kérnek egy ágyért, akkor a vendég inkább magában nyög, minthogy bevallaná, értelmetlenül szórt ki ekkora összeget az ablakon. Sőt még a barátainak is ajánlja, hogy igaz, drága hely, de megéri. Szóval elhinni erről a hátkínzó ágyról, hogy valójában a regenerálódásodat szolgálja, hogy ez a hátkínzó ágy előfeltétele annak, hogy élvezhesd azokat az örömeket, a csúszdától a családi társasozásig, amelyekre egy ilyen nyaralás során mindenki fogékony. Ez a két hét valójában a leglátványosabb bizonyítéka annak, hogy az egész életed kényszerűségek és kötelezettségek meghatározottságában zajlik.

Ülsz a tengerparton, mögötted a sátrad. Ez a kissé nomádnak számító nyaralás is elfogadott lett az utóbbi időben. Sőt bizonyos körökben követendő minta, az olcsóság indította a divatot, de az ebben a nyaralási formában részt vevők olyan hatással tudták dicsérni a sátrazás előnyeit, a kempingek különleges tengerparti elhelyezkedését, a kempingélet tréfás mindennapjait, hogy mennyire szórakoztató más családok életét kukkolni, a saját tulajdonú sátor meghitt otthonosságát, hogy nem kell gumimatracral meg ezernyi táskával, közöttük azzal az idétlen alakú hűtőtáskával végigcaplatni egy tengerparti út szélén parkoló és parkolni akaró autók között, mert a kempingben annyira közel van a víz, ha megbotlik az ember egy cövekben, hát mindjárt belepottyan, mondogatták viccesen. Végül sokan választották ezt a nyaralási formát, mert nem akartak ezekből a nomád élményekből kimaradni s pláne kihagyni a gyerekeiket. A megnövekedett érdeklődés automatikusan felverte az árakat. A jobb kempingek hamarosan szállodai árfekvésbe kerültek, a rosszabbakban pedig nagyobb volt a népsűrűség, mint egy bevásárlóközpontban a karácsonyi örület idején, s épp akkora a hangzavar, mint egy fiataloknak szervezett fesztiválon, csak kicsit vegyesebb a zenei kínálat, s nincsenek ájulásig drogozott gimnazisták, csak részeg és tengernyi ürességet tükröző férfiak, valamint a hozzájuk tartozó testileg és lelkileg elzsírosodott feleségek, ja meg üvöltöző, mások dolgait gátlástalanul felrúgó gyerekek.

Ülsz a sátor előtt, te nem a tömegkempingbe mentél, hülye lennél pont erre sajnálni a pénzt, hogy épp a nyaralás lényege vesszen el, a nyugalom. Ülsz azzal az arckifejezéssel, hogy

szabad vagyok, s arra gondolsz, hogy érdemes volna ezt az érzést egy digitális géppel megörökíteni, vagy a telefonnal. Hogy szívesen szólnál valakinek, hogy ezt kattintsa már le és küldje át neked, majd ezt fogod használni háttérképnek egész évben, ezt a kifejezést az arcodon. Vagy ha a telefonoddal, akkor elküldöd az összes ismerősödnek, hadd egye őket az irigység, hogy neked mennyire jó dolgod van. A többiek akár csak elképzelt irigysége végül is megnövelte a szemedben a nyaralás értékét.

Ezt a szabad érzést zavarták meg a gyerekek, hogy apu, van a kempingben fagy, hogy ennének, mert meleg van, meg mindenki más is, aki gyerek, hogy ehetnek-e. Mennyibe kerül, ezt kérdezed, s mikor megtudod az árat, kitalálsz egy rendszert, hogy legfeljebb minden másnap, s akkor is csak egy gombócot, s hivatkozol, hogy torok, mire a gyerek, hogy nem is fáj, erre te azt mondod, még fájhat, és nincs annál kellemetlenebb, mint torokfájással nyaralni. Amikor aztán a gyerek (vagy épp gyerekek, attól függően, hányan vannak) nem tágít a napi két gombóc lehetőségétől, te veszekszel velük, a legrosszabb szavakat használod, amelyeket egy apa jobb lenne, ha nem mondana a saját gyerekének, hogy elkényeztetettek és telhetetlenek, hogy mindent akarnak, nem elég, hogy idehoztad őket a tengerre fürdeni, nem egy bányatóhoz, holott van olyan család, nem is kevesen. Itt elidőzöl a mennyiségnél, szeretnéd őket sokaknak láttatni, a szerencséseket, akik idejöhetnek, akik közé te is tartozol, keveseknek. Van olyan család, folytatod, nem is kevesen, akik még a bányatavakat sem engedhetik meg maguknak, mondod, mert azt hiszed, senki nem hallja, mert mindenki bosnyák, horvát, csnagorai vagy német, de én hallom és látom, mert épp arra megyek a vizesblokkhoz. Igen, én is ott vagyok, épp abban a kempingben, de nem árulom el, hogy egy nyelvet beszélünk, az autómát meg a parkolóban hagytam, nehogy közösködni kezdjen velem egy hazámbeli, hogy na, látom, te is odavalósi vagy, és akkor elkezd bizalmaskodni, hamarosan megtudom, milyen politikai nézetet vall, meg hogy a feleségével hányszor közöskül heti vagy havi rendszerességgel, s hogy mennyire hülyék a horvátok meg általában mindazok, akik nem a mi nemzetünkhöz tartoznak. Nem, én nem akarom, hogy észrevegyenek a honfitársaim, két hétig inkább nem mondom ki mást, csak azt a pár tucat szláv szót, amit tudok. Arra megyek és hallom, amit beszélsz, és szégyellem magam, hogy ezt csinálod, és még jobban szégyellem magam, amikor látom, hogy nem ég a pófádról a bőr, annyira agyonkented napkrémmel, amit a különböző sajtótermékek riogatására vásároltál, hogy kilyukadt az ég, és a nap egyenesen rákot éget a bőrödbe, s az ég hiányát sürgősen pótolni kell a legerősebb naprémekkel, s hogy ne sajnáljuk a pénzt, mert egy ilyen krém életet menthet. Hallom, hogy mit mondasz, mert mondod, hisz külföldinek látsz, aki nem érti a te szavaidat. Rád nézek, mit bámulsz, faszkalap, visszaszólsz, de én tovább nézlek, te, szabadember, hogy még itt sem tudsz megszabadulni a napi számvetéstől, amivel végül tönkretesz a gyerekek számára is azt a két hetet, aminek ők, a vizet ellepő medúzák ellenére is, még tényleg felhőtlenül tudtak volna örülni. Nem tudtad azt mondani, hogy gyerekek, csak ennyi pénzünk van, nem tudunk, csak kétnaponta venni egy gombócot. Nem mondtad el a valós helyzetet, s így a gyerekeknek nem volt lehetőségük ezt megérteni. Szomorúan kullogtak a vízhez, s várták, hogy a fürdőzők vidám hangjai kiverjék a fejükből az apa mérgét.

Amikor mindezt, ami a nyaralás címszó alatt összefoglalható, végigcsinálod, ősszel meg télen, mondjuk, a karácsonyi családi és baráti összejöveletekkor te is beszálhatsz abba a licitbe, hogy ki töltötte tartalmasabban, izgalmasabban a nyarat, s hogy ezt a tartalmat és izgalmat milyen összegből tudta megvalósítani. Az ár/érdekesség arány kirajzolja a helyedet a nyaraláspiacon. Ha nagyon lemaradsz, előjöhetsz, hogy láttál delfinet. Ha ezzel már más előjött, egyrészt rögtön tudhatod, hogy annak az embernek el volt cseszve a nyaralása, mert biztos koszos és kibírhatatlanul kényelmetlen volt az apartman, meg esett az eső a kettőből legalább egy hétig, s a háttérben nem vadregényes hegyek voltak, hanem egy olajfinomító vagy egy hajógyár, persze Aranyhomoknak hívták a helyet, az utazási irodában nem fogott gyanút ez az ismerős, holott a gyakorló nyaralók pontosan tudják: olcsó apartman plusz látványos

településnév egyenlő ipari környezet. Szóval ha ő a rettenetes nyaralását fényezve előjött a delfinekkal, hogy majdnem a hajó mellett dugták ki a fejüket, a hajó mellett, amire befizettek egy romantikus egynapos delfin- és nyílttengernéző hajóútra, akkor próbálkozhatsz a cápákkal, amelyek rendkívül ritkán közelítik meg az adriai partokat, de mit ad isten, épp akkor, amikor te ott voltál, ráadásul nem a parton, dehogya, bent a vízben, mert a horvát cápariasztás rendkívül alacsony fokon van, csak akkor szólnak, amikor már te is látod szabad szemmel azt az ijesztő háromszögét a farkuszonyának, amit mindenki ismer a *Cápa* egy, kettő és ki tudja még mennyi filmből, de akkor már majdnem késő. Ha nincs ott az a német turista, akit a cápa végül is megevett, te lettél volna az a turista. Úristen, képed el mindenki, s persze el is hallgat, hacsak nem volt valaki például szafarin, ahol aztán bármilyen életveszély érheti az embert. Bár a szafarisok legtöbbször hallgatnak. Ezzel a hallgatással nyomatékosítják, hogy igazságtalan lenne, ha ők ebbe a licitbe beszállnának, mert ezáltal érvénytelenítenék mások, nyilván az övéknél jelentéktelenebb élményeit. Ők hallgatnak, így őrizve meg a szafari titokzatosságát, legalábbis ezt sugallja a hallgatásuk, pedig valójában azért nem szólnak, mert utálták az egészséget, s csak azért kellett elmenni, mert a cég felívelő időszakba jutott, amikor olyan ügyfélkör s egyben baráti társaság alakult ki körülöttük, hogy efféle jelentékenynek látszó utazásokért kellett vagyonokat fizetni. Azok között az új ügyfelek és barátok között aztán nem lehetne egy ilyen másodosztályú hellyel előjönni, mint az Adria, pláne, hogy a bolgár tengerpart, ahol még pluszban mindenki tudja, hogy atomhulladékkal van tele a víz, és egy laza két hét alatt, amikor megpróboltál egy-két százezret, olyan betegséget szedsz össze, hogy a gatyádat ráfizetheted a különböző hivatalos és alternatív kúrákra, a végén aztán mégis meghalsz, nem hagyva semmit az élve maradt családnak, csak a sok-sok adósságot és a kimerültséget, amit a veled való gondoskodás okozott.

Így telik a karácsony, ott licitálnak a rokonok a hasznos és tartalmas időtöltés fölött, majd a feleségek elkezdik feszegetni, hogy kinek mit vett a férje, mintegy bizonyítandó, hogy az ajándék jelentőségével mérhető az az odaadás, amivel az a férfi ebben a párkapcsolatban van, holott persze nem. A legdrágább ajándékot épp egy férj szeretője miatti lelkiismeretfurdalásból vetette meg, aminek következtében ez a házasság lassan amortizálódott. De az is szétesett, ahol a férj egy szerény és hát mondhatni fantáziátlan ajándékot, egy sálát vett, de őszinte szeretettől vezérelve. A felesége viszont úgy érezte, hogy ez az ajándék a férfi szeretetének minőségi és mennyiségi hiányosságairól árulkodik, s ezért egy titkos kapcsolatba kezdett egy olyasféle férfival, aki aztán a lelkiismeret-furdalás miatt a következő évben igazgyöngy láncot vett a feleségének, mintegy elindítva ezzel újabb házasságok, többek között a sajátjának a szétesését is. De mindezek az emberek most ott vannak összetérelve, senki nem sejtí, milyen jelentést hordoznak a különböző nagyságú és értékű csomagok, hogy az egymás iránt érzett szeretet helyett milyen más érzelmek uralják a belső működésüket. Ott vannak a karácsonyi szobába bevagonírozva, összetérelve, mint a rabok, eljátsszák a szerepüket, rossz színészek, de ez nem számít egy amatőr színpadon. Te is ott kuksolsz közöttük, és én is ott vagyok, behúzódva egy sarokba, látom, ahogy gyújtod a gyertyát, ahogyan boldog karácsonyt mondasz a többieknek, nem köpöd le azokat, akiket gyűlölsz, mert most ennek az érzelmeknek nincs helye, most mindenki világszerte, ezt egy tévéközvetítés is megerősíti: szeret. Végigcsinálod minden évben, mechanikusan, akár egy gépezet, ha valaki az arcedződéseidre emlékezne tavalyról, látná, hogy azok is éppolyan receptszerűen működnek, mint az este egyéb eseményei. Reggel felkelsz, egyedül vagy még ébren, egy pillanatra megrendülsz a csillogó fától, fájdalom hasít a gyomrodba, eszedbe jut valami régről, amikor gyerek voltál, szag vagy íz, más emléked alig van, aztán csinálod, amit mindig, a második napnak is megvan a receptje, a szokásos reggeli dolgok után, vécé, fogmosás, előkészítéd az ünnepi reggelit.

Én felszámoltam ezeket a kötelezettségeket. Azt mondtam, mától ezek nincsenek. Egyszer ki

kellett mondanom, mert már így is túl hosszan éltem benne. Hosszabban, mint kellett volna. Már évekkorábban ki kellett volna lépni, de senki nem akkor teszi, amikor kell, mindenki megvárja a végső időt, azt hiszi, a régit nem tudja megszüntetni, az újat nem tudja elkezdni. Csak morzsolódik az elhasználódott régi és az indulni akaró új határán, évekig a tehetetlenségben. Nem tud változtatni, mert a szabályoknak való megfelelni akarás nem engedi a változtatást. Nem voltam gyáva, nem voltam olyan, aki nem mer valamit másképpen. Hiába mondta rám, hogy gyáva vagyok, hogy azért nem merek lépni, nem akarok lemondani a kényelemtől, amit ez a biztonságos élet nyújt nekem, s félek belevágni a bizonytalan újba, ilyeneket legfeljebb a női magazinok írnak, s ezek a gondolatok még oda is beszivárognak, ahonnan ezek a magazinok egy életre ki vannak zárva. Azok a nők, akik ilyet soha nem olvasnak, na, azok aztán főleg képesek ezeket a gondolatokat hangoztatni, mert fogalmuk sincs arról, hogy ezt már a magazinoknál a legostobább újságíró is tudja, s az efféle cikkeket visszaadja a főszerkesztő, hogy tegyünk már bele valami egyediséget, ez az általánosság, ez olyan mint a statisztikai átlag, olyan ember meg nincs. Nem voltam gyáva. Minden változtatásnak megvan a maga ideje, s ez az idő csak később jött el, s arról senki sem tehet, hogy ez a későbbi időpont már a vele való kapcsolat szempontjából későn is volt.

De most már szabad vagyok. Nekem nem mondja senki, hogy mit csináljak, mert én azt csinálom, amit csinálni akarok, és én nem akarok csinálni semmit. Nem bújik meg bennem egy titkos akarat, ami alattomosan utasításokat küld az agynak. Nem azért nem csinállok semmit, mert beléptem egy keleti tanokra épülő szektába, ahol egy alkoholtól kigyógyult vezető a nem cselekvést prédikálja minden szombaton három órában jómódú férfiak feleségeinek, akik már felszabadultak a gyermeknevelés terhei alól, lévén, hogy a gyermekek immáron elég nagyok az önálló életre, legalábbis nem igénylik az anya vagy épp a nevelőnő örökös jelenlétét, s a munkaerőpiacra visszatérniük, azt mondják, lehetetlen. Hiába is adnák be a jelentkezési lapjukat, meg se néznék, azt mondanák, hogy nincs gyakorlatuk vagy elavult a tudásuk, meg különben is nőből már Dunát lehet rekeszteni, de valójában eszük ágában sincs arra a piacra visszakéredzkedni. Számukra a munka világába való visszatérés útja nem szolgálná a személyiségük kiteljesedését, amit mégiscsak jogos elvárásnak tartanak az élettől, főleg annyi gyerekek mellett eltöltött unalmas év után. Ráadásul, ha mégiscsak a visszatérés mellett döntenének, mert valaki netán szánalomból felvenné őket, olyan megalázóan kicsi pénzt kapnának, amit nem éreznének arányban az ő világban elfoglalt jelentőségükhöz mérve, mely jelentőséget persze a férj állása és bevételei teremtettek meg, s valójában az egykori optimális külsőnek szólt, aminek már híre-hamva sincs különben. Már a szilikon is megereszkedett a testükben, s a férj is, aki ennek alapján választott, már régen egy másik, aktuálisan épp most optimális külsejű nőhöz csapódott, egyelőre titokban, de ott ketyeg a bomba, hogy a titok zárlai felpattannak, s a nő búcsút inthet a jólétnek. De a keleti gondolkodás ebben a helyzetben is a segítségére lesz, a türelem, hogy egy elhúzódozó per során megszerezze a férj által szerzett vagyon felét, annak a bankszámlának is, amit a férfi titokban tartott, mert az új életre félretett pénzt őrizte ott. Az asszony ügyvédje némi banki kapcsolatok révén hamar kinyomozta, hogy van az a számla még pluszban. A férfi hiába hadakozott, az ügyvéd kőkemény volt, nem volt hajlandó semmiféle belátásra, amennyit a jog lehetővé tett, annyit pereltek el. Pedig a férfi többször is megkereste a nőt, de a nő is hajthatatlan volt. Feleslegesen utalt az együtt töltött évekre, s hogy húsz évig fizette minden számláját, arcedzülés nélkül. Nem, a nő nem lágyult el a nosztalgikus emlékektől, a látványos nyaralások most felidézett tréfás epizódjaitól, neki még gondolnia kellett a jövőjére, hisz csak a férjéből, helyesebben most már a volt férjéből volt bevétele.

A férfi főleg azt sajnálta, hogy az új nőnek már beígérte ezt az összeget, illetve az összeg révén megszerezhető ingó és ingatlanvagyon, s most ez az új nő nem akarja annál kevesebbel beérni. Ilyenkor bánja meg minden férfi, hogy a szerelem és az intim együttlét pillanataiban

annyi hülyeséget összehord, ahelyett hogy hallgatna, közös lakás, persze nem akárhol, közös gyerek, aztán hogy fokozza gyerekek, pontosan megjelöli a feleséggel való szakítás és a közös élet kezdetének időpontját, s persze nincs olyan nő, aki ne jegyezne meg minden várható juttatást és minden időpontot. A férfi, hogy meg tudja tartani a szavát és az új nőt, ésszerűtlen hitelekkel vesz fel, s bár ezzel az indulást kielégítően tudta megfinanszírozni, de a további években örökös hiányt élhetett meg a család, az új gyerekek. A feleség végül beadta a válókeresetet, s megszerezte a férj maradék vagyonát, s így a sokszorosán negatív felezések révén, a horribilis gyerektartás miatt a férfi egy kis pesti lakásba csöppent, épp olyanba, ahonnét gyerekkorában elindult. Ekkor a férfi elkezdett hinni az örök körforgás elméletében, emlékezett, hogy amikor még jobban ment az első feleségével, akkor voltak Nápolyban, s ott volt az a fickó, aki erről írt, előkereste a régi útikönyvet, amiben még haszontalannak látszó dolgokat is megírtak a szerzők, például erről a férfiről, hogy mit gondolt a világról. Ez a kis leírás is elég volt, hogy belássa, nincs fejlődés a világban, minden mindig ugyanoda tér vissza. Mikor egy céges összejövetelen ezt elmesélte, a cég tulajdonosa elhatározta, hogy megváltik ettől a vezető beosztású munkatársától, hisz minden cég a folyamatos növekedésre épül, ha nem növekszik, az egyenértékű a visszaeséssel. A konkurencia egy ilyen céget pillanatok alatt a földre döngöl, s hogy tudna növekedést elérni egy olyan vezető, aki tulajdonképpen épp a növekedésben, a világ fejlődésében, s ezen belül persze a cég fejlődésében sem hisz. Azt, hogy *the small is beautiful*, még egy szerelmes nő sem veszi be, nemhogy a gazdasági világ – mondta a cégvezető viccesen a férfinak, és továbblépett azok felé a munkatársak felé, akik hittek a növekedésben.

A férfi a kirúgást követően hamarosan módosított az elméleten, s a kocsmában, ahol a még fellelhető utolsó megtakarításait felélte, már úgy mesélte, hogy minden a kezdetinél alacsonyabb szintre tér vissza. Tehát a világ működése egy lefelé tartó spirálban ábrázolható, valójában Fortuna tölcésére, fölülről lefelé haladva természetesen, s hogy ezt a spirális kúpot minden ősi nép építészetiében föl lehet fedezni, s hogy a régi tudásnak ez volt az alapja, azért jelenik ez meg a dravidáktól Mezopotámia őslakosain át a görögökig mindenütt, s hogy az a régi monda Atlantisz elsüllyedéséről tulajdonképpen erre utal, hogy ezt a tudást elnyelte a tenger, ahogyan aztán hamarosan a férfit is elnyelte először a kocsmá zsíros levegője, aztán az alkohol s végül a mindenkire törvényszerűen leselkedő pusztulás.

Az első feleség nem gondolta volna, hogy ez a sors vár a férfiről, csak azért ment el erre a keleti meditációs kurzusra, mert otthon dögunalom volt az élet, a férfi, akit azért választott, mert vele biztonságosnak látta a leendő családjának jólétét, nem pedig azért, mert érdekes, mondhatni izgalmas személyiségnek tartotta. Nem, az a férfi tulajdonképpen mindig is unalmas volt, s ez az unalom a gyerekek felnevelésével egyre elviselhetetlenebbé vált. Persze a nő választhatott volna érdekesebb társat is, de minden nő az unalmas, de biztonságot nyújtó férfiakat választja. A színes egyéniségektől retteg, hogy majd alkoholisták lesznek, vagy munkakerülők, ha meg nem, akkor biztosan megcsalják őket, mert minden nő, főleg egy bizonyos életkor fölött, ezt később saját példájukon látták igazolva, ilyen férfiről vágyik. Na nem, ilyen egy nő nem választhat be! Aztán persze pár évtizedes házasságot követően óraszám panaszkodnak a barátnőiknek vagy a leszokott alkoholista spirituális vezetőnek, hogy milyen kibíratatlanul unalmas ezzel a férfivel, hogy semmi nem érdekli őket, ha színházba vagy koncertre elrángatja, hát biztos már az első tíz percben elalszik, neki meg ég a képe, hogy milyen ember a társa. Oda sem tud figyelni a zenére, attól retteg, hogy a világ koncertszínpadain oly sokszor játszott zenemű egyik jól megtervezett csendjébe belehorkol, mint otthon, amikor tévét néznek. Szóval ez a nő örült végül is a válásnak, nem azért, mert rossz sorsot kívánt volna az érdektelen férfinak, hanem mert el tudta képzelni, hogy berobban még az életébe valami különleges. Ötven felé közeledett, számot vetett azzal, hogy a legtöbb dolog már megtörtént vele, de nem akart lemondani arról, hogy rá még vár valami jelentős dolog. Amikor ezt szóba hozta a barátnőinek, legtöbbször egy afrikai

szegénykórházról mesélt, ahol ő ápoló lesz majd, és testileg leromlott fekete embereket, kiváltképp olyan szép barna nagy szemű fekete gyerekeket fog megmenteni a pusztulástól, de valójában csak egy férfira vágyott, akivel újra izgalmas lesz az élet, akivel minden, még a levegővétel is újdonság lesz. A hit, hogy ez megtörténik vele, egy idő után alábbhagyott, s a nő is elindult azon az úton, amin mindenki elindul, a lefelé tartó spirálon. Bár egy ideig várakozott, hátha az unokák születésével lesz még állomás ezen az úton, de a gyerekei éppen valami kordivattól vezéreltetve vagy a saját gyerekkori tapasztalataiktól irtózva nem indították el a társas életüket, s a nő úgy halt meg, hogy igazi állomás már nem volt, hacsak azt a küzdelmet nem tekintjük annak, hogy utolsó erejét összeszedve szembeszállt egy pusztító betegséggel.

Az én nemcselekvésemet nem határozza meg ez a leszokott alkoholista, aki rászánt most öt évet erre a keleti ügyre, hogy a tanfolyamokból befolyó összegből finanszírozhassa a jövőbeni, már jobb minőségű italokra épülő alkoholizmusát, valamint megszerezze azt a nőt, akit az efféle keleti káprázatokkal meg lehet szerezni, s ilyen jelentkező volt bőven. Alig tudott választani. Végül választott egyet, akit egész életén át a hisztérikus szerelmének és arroganciájának fogságába tartott, amire a nő egyáltalán nem eszmélt rá, mert annyira rettegett a férfi elvesztésétől. Amikor épp ezt a férfit kellett volna kiűzni a lakásból, ő inkább könyörgött, hogy bocsássa meg neki, ha valamiben rossz volt, mert biztos rossz volt, ha a férfi ennyire durva vele. Persze nem a rosszság, csak az egyre nehezebben viselhető másnap generálta a férfiben a nő iránti gyűlöletet, mert egy idő után a jó minőségű italok is felzabálják az idegrendszert. Nem, a nő nem eszmélt, csak akkor, amikor ez a férfi egy olyan májbajban, ami nem rehabilitálható, mégiscsak meghalt. Akkor érezte, furcsa mód nem a vesztes fájalmát, hogy valami legördül róla, s az nem volt más, mint a férfi terhe. Hirtelen levegőt kapott, s most értette meg, mit is jelentett a férfi tanításában, hogy minden a lélegzetvételre épül. Megérezte a tavaszi levegő illatát, mert épp tavasz volt, s mint a télen megroggyant növények, ő is elkezdte egyre magasabbra emelni az arcát, megnyúlt, két centit is engedtek a korábban görcsbe merevedett hátizmok. De hiába mindez a sok pozitív változás, hogy a nő sudárabb és tisztább tekintetű lett, sajnos épp akkor következett be ez a halál, amikor ahhoz már késő volt, hogy korigálhassa az életét, de ahhoz még túl korán, hogy ne hosszú magányos évtizedek várjanak rá, vagy épp jobb híján választott párkapcsolatok, mértékben a korábbi férfitől elszenvedett sérelmekhez hasonlatos sérelmekkel.

Én azért nem csinállok dolgokat, mert nem akarok. Magamtól nem. Csináltam, amíg csináltam. Kilencre be, ötkor haza, vásárlás, mi van a gyerekekkel, ez van vagy az van, mindig volt valami, minimum egy nátha vagy befizetés valamilyen közösségi programra. Aztán nem volt, mert már olyan korba jutottak, amikor nem az volt öröm, hogy együtt csinálsz velük valamit, hanem annak kellett örülni, hogy ők valahol máshol, ahová te nem vagy beengedve, örülnek.

Eljövök a mélygarázsba, mert az egy olyan munka, hogy nem csinállok semmit. Ülök vagy állok, mindegy, semmiféle felelősség nem terhel. Nem kell munkatársakkal egyezkedni, rettegni, hogy megelőznek egy másik kutatóintézetben, s annak a kutatásnak az anyaga, amin hat éve dolgozok, s némi újdonságot jelent a kvantumfizika terén, amely kutatás eredményeit, a legjelesebb tudományos lapok is lehoznák, hogy mindez a hat év, mert megelőztek, a kukába kerül. Az semmit nem ér, hogy a közelében voltál valaminek, ha más jut el a végeredményig. S közben, ha nem előznek meg, még azzal is számolnod kell, hogy az új eredményeket egy jelentéktelen ország kutatójaként érted el, s mint ilyen, ki vagy szolgáltatva a jelentékeny államok önzőségének, s nem tudhatod, hogy például a Nature vagy a Science szerkesztősége meddig fekteti el a cikket, vagy a megbízott lektorok nem szolgáltatják-e ki egy pályatársuknak az adatokat, aki ezek után percek alatt összedobja a kísérletet, s mint saját eredménnyel lép elő a tudományos közvélemény elé. Az elsőséggel kérkedik, te meg nincs hová menj a panasszal,

hogy de ez nálunk előbb volt meg, végül egy nemzetközileg megkérdőjelezhetetlen tudományos díj véglegesíti a rangsort: második lettél. De mi van, ha első vagy? Pöffeszkedhetsz a saját nagyságodban a hátralévő életedben, holott tudod, éppannyira semmit nem jelent elsőnek lenni, mint másodiknak. Az elsőséggel járó szerepek éppannyira szokványosak és érdektelenek, mint a másodikok örökös kesergése. Isgulni, hogy nem előz-e be valaki, s pallossal irtani a fiatal kutatókat, akik esélyeseknek látszanak megdönteni az általad felállított elméleteket. Kínosan ügyelsz, hogy ezek a tehetséges emberek sehol ne jussanak lehetőséghez, s persze a tudomány nemzetközi, ahová a kezed elér, ott ezeknek a kutatóknak fű nem terem, s végül kiöregszenek abból az időből, amikor még várható tőlük valami meglepő. De hiába őrzöd meg utolsó leheletedig a tudományos státusodat, egy pillanatra sem feledheted, hogy egy huszonötéves-kori felfedezés alapozta meg az életedet, s onnantól kezdve semmi nem jut eszedbe. Csak a státusoddal vagy jelen a tudományban a gondolataiddal nem, de a státusod a különböző tudományos fokozatok és díszdoktori kinevezések minduntalan arra figyelmeztetnek, hogy most senki vagy, egy hatalmi pozíció, aki görcsösen ragaszkodik mindenhez, amit megszerzett magának. A sértett másodiknak még mindig több az esélye, hogy érdemben megszólaljon egyszer, mint neked, mert a sértettség és a kudarc új erőt generálhat benne. De te elbuktál már fiatal korodban, s szemben a görög hősökkel, akik a sors áldozatai lettek, neked még a méltósággal való elbukás sem jár, hisz életed végéig a sikerember szerepét kell játszani.

Itt a mélygarázsban nincsenek első és másodikok, itt nincs vetélkedés, minden magától működik, a sorompók maguktól emelkednek és csukódnak, az automaták maguktól érvényesítik a jegyeket, tulajdonképpen csak azért vagyok itt, hogy ne legyen üres ez az üvegkalitka. Egy kis univerzum ez a mélygarázs, a kozmosz kicsinyített mása, egy modell, amin tanulmányozni lehetne a világ működését. Felmegy a sorompó, lemegy a sorompó, ahogyan a nap is hol feljön, hol lemegy. Miként a nap a mindenségnek, a sorompó a mélygarázsnak a kapuja. Ilyenekre gondolok, az unalom számtalan gondolatot elindít, olyat is, amit az ember, ha nem ebben a helyzetben lenne, biztos nem gondolna, mert nevetségesnek tartaná, ahogyan nevetséges hallgatni a szerelmesek mondatait, egymásra aggatott idétlen jelzőit. Még röhögni sincs kedved a mókuskámon, kicsi bogaramon, annyira szánalmas, de itt a mélygarázsban, ebben az üvegkalitkában épp ilyenekre gondolok, s hogy a mélygarázs tényleg egy világmodell, hogy lehet, ha a nap kapuján is be tudnánk lépni, akkor a kapu mögött éppolyan érdektelenség várna, mint itt a mélygarázsban, halvány autólámpák és nem tündökletes csillagok, varázslatos égi élet.

Nem, én nem csinállok semmit, mindent egy központi gép vezérel. Te persze csinálsz dolgokat, naphosszat meg sem állsz a csinálásban, s persze azt hiszed, mindezt a te belső akarod miatt teszed, holott nem, az akarodat valami kényszerűség irányítja, ha nem épp a nevelés, akkor előkerül a biológiai származásod. Nem csak kenyéren él az ember, hát nem, de kenyér nélkül mire menne? Nem tudna ilyen álságos mondatokat kigondolni, olyan mondatokat, amelyek a biológiai eredetedet akarják elfeledtetni veled, áthelyezni téged vagy közelíteni olyan szellemi lényekhez, akik nincsenek kiszolgáltatva a táplálékcsere és az elmúlásnak, s persze épp amiatt csupán az emberi fantázia szüleményei, mert ki tudna elképzelni egy valódi istent, egy teremtőt, aki a semmiből kiemeli és megnevezi a világot. A semmiből világot létrehozni az teljességgel lehetetlen, a világot a semmibe visszahelyezni, az az egyedül elképzelhető folyamat, de ahhoz nincs szükség istenre, egy ilyen kitalált erőszakos uralkodóra, aki, ha az emberi törvények nem büntetnek, a lelkiismereted, az erkölcsi érzéked révén örökösön ütleget.

A biológiai akarát mozgat, s ha ez az akarát, háttérben a kényszerűséggel végre eléri, hogy cselekedj, az olyan, hogy elfogadod a szabályokat, mert a cselekvésnek alapfeltételei a szabályok. A munkaerőpiac szabályai, a különböző minőségű munkák elvégzésének a

szabályai, a többi munkavégzővel való viselkedés szabályai, a munkán kívüli, szabad időnek nevezett időeltöltés szabályai, amikor másra se jut energiád, csak arra, hogy alkalmassá tedd magad a holnapi és a holnaputáni munkavégzésre.

Én nem fogadom el ezeket a szabályokat. Az én akaratom mögött nem állnak biológiai kényszerek, társadalmi parancsok, az én akaratom mögött én állok. Ha akarok, elmegyek a tengerhez, de nem akarok, mert már nem akarok odamenni, ahol már épp eleget voltam, nem akarom megtenni érte azt, amit meg kell tennem. Bár ha a sors odavetne, akkor ott lennék. Nem akarok nem ott lenni, ahol épp vagyok, nem akarom az akaratommal befolyásolni azt, ami történik. Mert ha akarom, az lesz, amit akarok, hogy legyen, de nem akarom, hogy legyen, nem akarok magamnak semmit, nem akarok valamely akarat, még a saját akaratom fogságában sem élni. Ha hagyod, hogy eluralkodjon rajtad az akarás, azzal más emberek akaratát is táplálod, más emberek akaratáról gondoskods, akarat akaratot szül. S ha netalán a te akaratod maga alá gyűr minden egyéb akaratot magad körül, mert a tiéd a legerősebb akarat az akaratok rengetegében, nincs okod, hogy diadalt ülj, hisz ott vannak a tárgyak, az a sok ezernyi minden, amit az akarás felhalmozott, ruhák, dísz tárgyak, technikai eszközök, mindentől a szükséges kétszerese legalább. S végül, ha az embereknek nem, a tárgyak akaratának leszel a martaléka. Nem akarok óvni egy televíziót, egy hűtőszekrényt, nem akarok mélyhűtött árukat, hogy tél közepén elővehessem a nyár termékeit. Nevetséges, hogy mennyi pénzt fizetsz azért, hogy befagyassz valami dömpingáron megvásárolt zöldséget. Kiszámoltam, akkor, amikor még másképp éltem, mert számomra indokoltnak látszott ez az élet, eszembe se jutott, hogy megkérdőjelezzem, hogy ez így jó: gyerekek, emléktárgyakkal és emlékekkel egyre gazdagabb otthon. Nem kérdőjeleztem meg, mert nem lehet bármikor megkérdőjelezni azt, amiben vagy, hisz része vagy annak a rendszernek, s nem találod azt a pozíciót, ahonnan rálátnál, ahonnan látnád magadat, ahogy mint egy gépezet végigcsinálod a napokat. Akkor kiszámoltam, mennyibe kerül egy zacskó zöldborsó, ha hónapokig tárolom a mélyhűtőben. Ültem a mélyhűtő mellett, már ki volt csomagolva, a göngyöleg arrébb tolva a konyhakövön, a feleségem mondta, hogy vegyünk, mert az nagyon hasznos dolog, ezáltal úrrá lehetünk, legalábbis élelmiszer szinten az évszakok váltakozásain, és kiszámoltam a fogyasztásból, amit a használati utasítás a készülék működési adatai fejezetében megtaláltam, hogy mennyibe kerül egy zacskó borsó mélyhűtése. Ennek az adatnak a felhasználásával ki tudtam számolni, hogy a majd fél évig ekként tárolt fagyasztott áruból készült ételnek mi az árfekvése. A legdrágább éttermek árain volt. Egy sima zöldborsóleves. A mélyhűtő működtetésének árából a legdrágább éttermekbe mehetünk, ráadásul taxival, ha nem pazarolunk horribilis összeget autóra, aminek az ára, ha kigördíted a szalonból, rögtön esik húsz százalékot, valamint a havi költsége a biztosításokkal, a kötelező szervizköltséggel és a szükséges havi üzemanyag-mennyiséggel meghaladja egy gyerek fenntartásának költségeit. Tele vagyunk ilyen szerkezetekkel, amelyek állandóan azt akarják, hogy fizess utánuk. Minden fogyaszt, te fel sem kelsz az ágyból, a gépeid fogyasztanak. Olyan, mint a katolikusoknál a bűntudat, hogy hiába alszol, a bűntudat szakadatlanul dolgozik, benne a fejedben, az álmaidban, karon fogja a lelkiismeret-furdalást, mire felébredsz, egy lelkileg züllött alaknak látod magad borotválkozás közben a tükörben, hogy öklődnöd kell a krókusz-kék mosdókagylóba, holott még el sem kezdődött a nap.

Az egész lakás folyamatosan fogyaszt, és ehhez csak bónuszban jönnek a különböző járulékok, amiket kötelező befizetni, mert különben hiába a korszerű orvoslás, te egy tüdőgyulladásba is belepusztulhatsz, mert nincs jogosultságod igénybe venni ezt a korszerű orvosi ellátást, valamint a fogyasztásra buzdító akciós ajánlatok, amelyeknek, mint mindenki, te is bedőlsz. Duplán vásárolsz meg például egy árucikket, mert kettő együtt olcsóbb, mint kettő külön, s nem gondolsz bele, hogy viszont drágább, mint egy, amire végső soron szükséged volt, mert kinek kell például két félkilós kenőmájás, s végül a gyerekek. Ők mérik a végső csapást, mert ők aztán mindent felélnék, mintha egy aggregátort rákapcsolnál a hálózatra, leszívják az összes

energiádat meg a pénzedet. Mert ha netalán a lakásod fogyasztását a minimumra redukáltad méregdrága energiatakarékos izzók és háztartási gépek segítségével, és sikerült ellenállnod minden kedvező vásárlási kínálatnak, a gyerekek révén új front nyílik a fogyasztásra. A legmodernebb ruhadarabok és játékok, és az iskolai szolgáltatások megvásárlása révén minden olyan pénzt elkölthetsz, amit korábban a különféle kínálatok elvetése során megspóroáltál. S ha ennek a pénznek a nyakára hágtál, olyan bevételeket is elkölthetsz, amikhez majd csak a jövőben juthatsz hozzá, mert a pénzügyi rendszer úgy van kitalálva, hogy te azt a pénzt is elkölthesd, amit majd csak tíz év múlva fogsz megkeresni. Annyira szeretnék a bankok például, hogy ne csak öregkorodban élvezd az öregkorodban megkeresett jövedelmet, hanem egész életedben. Felhívnak telefonon, hogy most az előző telefonjukhoz képest is kedvezőbb módon veheted igénybe azt a bizonyos kölcsönt, csak be kéne fáradni, mert a részleteket mégiscsak jobb személyesen, s akkor adnak még ajándékba egy bank feliratú tollat vagy teáscsészét a bank reklámszíneivel és logójával, most nagyon érdemes, mondja a banki alkalmazott, s te élsz ezzel a lehetőséggel, hisz ez most szinte ajándék, mondja a banki alkalmazott immáron személyesen. Némi kamatot ugyan felszámolnak, de szerencsére olyan bonyolult ezeket a kamatokat kiszámolni, hogy egész életedben nem jössz rá, hogy ez a megelőlegezett boldogság mennyibe került neked, legfeljebb ha úgy alakul, hogy nem tudod a kölcsönt fizetni, és elveszi a pénzügyi intézet a lakásodat. Na, akkor esik le a tantusz, hogy sokba volt neked ez a megelőlegezett jólét.

A hitelek a teljes kiszolgáltatottságba sodornak, ahonnan senki nem tud és nem is akar kirángatni, hisz mindenkinek az a jó, ha kiszolgáltatott vagy. A szüleid örülnek, mert megfelelő állampolgárt sikerült felnevelniük, aki éppolyan életet él, mint amelyet ők éltek, behatároltat és átláthatót. A feleséged örül, mert nem marad arra pénzed, hogy korigáld a házasságod révén megromlott életedet, örökre legatyásodtál a házasságod szintjére. S persze az állam is örül, hisz neki kiszolgáltatott állampolgárookra van szüksége, akiknek a szavazatait a törvényben meghatározott időközönként a legigénytelenebb választási programmal is begyűjtheti. A kiszolgáltatott ember az alappillére a modern demokráciáknak, amelyek a korábbi államformáknál lényegesen körmönfontabbak, mert míg egy rabszolgatartó társadalomban egyértelmű volt az állam és az állampolgár viszonya, a modern demokráciák az egyes ember szabad döntésének tüntetik fel, hogy magára zúdította az állam rémuralmát. Mintha az ember maga választaná ezt a rabságot, amit a különböző szabadságjogok, például a szabad választásra való jog biztosít. Ez a szabadon megválasztott hatalom innétől fogva a többség akaratából garázdálkodhat, hozhat olyan törvényeket, amelyek épp a rájuk szavazó többségnek s egyben a rájuk nem szavazó kisebbségnek is sértik az érdekét. A többség azonban nem veszi észre, hogy a törvények épp rosszat hoznak számukra, hisz a kormányzó erőbe vetett hit megakadályoz mindenfajta reflektív gondolatot. A kisebbség pedig hiába óbégat. Ha netán helyesen veszi észre a hibákat, akkor is abba a gyanúba keveredik, hogy a hatalom csökönyös akarása miatt és a sérelem okán, hogy kiestek a kormányzatból, acsarkodik és bírál. A szabad választások leveszik az egyéni felelősséget a politikai vezetőkről, hisz ők nem egyéni adottságaik révén kerültek ebbe a pozícióba, hanem a többségi akarat következtében egy-egy, amúgy velejéig korrupt és minden ízében a kontraszelekcióna s ennek következtében a tehetségtelenségre épülő politikai szervezet képviselőiként. A demokráciáknak mindig kisstílű ügyeskedők a vezetői, s éppilyenek a tanácsadók is. Maga a rendszer gondoskodik arról, hogy ne is lehessen másképp, hisz ha valaki nem önös érdekből, hanem a közösség érdekeit képviselve kerül ide, vagy nyomban elbukik, vagy olyan szövetségek, egyezségek kötésére kényszerül, amelyek alapvetően befolyásolják a cselekedeteit, s inkább elfeledi, hogy valaha is gondolt a jobb társadalom eszméjére, s beáll abba a sorba, ahol a többiek is állnak, tartja a markát, amikor tartani kell, s hatalmas összegekkel kárpótolja magát a valahai ideák s ezen túlmenően a valahai külső elvesztése miatt. Mert a belső leromlás hamarosan megjelenik a testalkatban is. Négy év a parlamentben, és az anyja sem ismeri fel a valahai képviselőjelöltet.

Tetszik

31 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Háy János: Nehéz** 1 Mit tudott a mama, a mama nem tudott...

Cimkék: **Háy János**